

Sami Niemi

Eduskunnan sivistysvaliokunta

HE 99/2025 vp

Kuntaliiton lausunto valtion talousarviosta vuodelle 2026

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto ja tulla jaostoon kuultavaksi esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2026.

Yleistä opetus- ja kulttuuritoimen hallinnonalalta

Hallitusohjelman mukaisessa normien keventämiskampanjassa tavoitteena oli kerätä ideoita, ehdotuksia ja ajatuksia siitä, missä tehtävissä ja palveluissa kunnille voitaisiin antaa enemmän vapautta ja omaa harkintavaltaa keventämällä yksityiskohtaista sääntelyä. Iso osa kuntien tekemistä norminpurkuehdotuksista tehtiin opetus- ja kulttuuritoimen toimialalle. Ehdotuksia saatiin mm. liittyen varhaiskasvatuksen ryhmäkokoihin, varhaiskasvatuksen henkilöstön kelpoisuusehtoihin ja päällekkäisten suunnitelmien vähentämiseen. Hankkeen lopputulos oli kunnille pettymys. Jo varhaisessa vaiheessa tehtiin selväksi, että sellaisia asioita ei muuteta, jotka oikeasti olisivat lisänneet joustoa ja toimivuutta, kuten ryhmäkokomitoituksia tai kelpoisuusehtojen väljennyksiä. Suurissa lainsäädäntöuudistuksissa ei myöskään kyetty vähentämään hallinnollista taakkaa. Esimerkiksi oppimisen tuen uudistuksessa saatiin perusopetukseen kokonaan uusia ryhmäkokomitoituksia, kriteereitä ja asiakirjoja.

Sivistyspalvelujen järjestäminen toimintaympäristön haasteissa, jotka liittyvät esimerkiksi väestömurrokseen tai työvoiman saatavuuteen, edellyttää monenlaisten toimintatapojen ja ratkaisujen mahdollistamista. Ratkaisujen löytäminen ei silloin tapahdu entistä yksityiskohtaisemman lainsäädännön kautta. Normien keventämisen tarve on ja pysyy myös valmisteltaessa tulevia lainsäädäntöhankkeita.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen järjestämisen kustannusnousu oli voimakasta erityisesti vuonna 2023. Viimeisten tilipäätöstietojen perusteella vaikuttaa siltä, että varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset sekä aiemmin voimaan tulleet säädökset ovat nostaneet kustannustasoa pysyvästi. Varhaiskasvatuksen osallistumisen osalta lapsimäärät ovat toistaiseksi kasvaneet aina aiempaa vuotta enemmän, eikä vielä ole nähtävissä merkittävää lapsimäärän vähentymistä ikäluokkien pienentymisestä huolimatta. Samanaikaisesti muutos vaikuttaa pidemmällä aikavälillä peruspalvelujen valtionosuuteen, koska alle kouluikäisiä lapsia asuu kunnissa entistä vähemmän.

Aiemmin tehdyt toimet esimerkiksi normien keventämisen osalta varhaiskasvatuksen järjestämiskustannusten hillitsemiseksi eivät ole tuottaneet haluttua lopputulosta. Peruspalvelujen valtionosuutta on kuitenkin vähennetty tehtyjen näennäisten normimuutosten osalta. Kokonaisuus kasvattaa kuntien rahoitusosuutta varhaiskasvatuksen järjestämisen osalta. Paine varhaiskasvatukseen kohdistuville säästötoimille on kova.

Työmäärän keventämistä tulisi tavoitella toimipistetasolla. Mikäli siinä onnistutaan, on vaikutukset myös työntekijöiden työhyvinvoinnin ja työolosuhteiden parantumiseen moninkertaiset. Varhaiskasvatuksen osalta todelliset, koko julkishallinnon taloudelliseen tilaan vaikuttavat, toimet liittyisivät mitoituksiin ja henkilöstön kelpoisuuksien väljentämiseen. Sellaisia toimia ei kuitenkaan olla esittämässä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstötilanne on edelleen haastava. On hienoa, että valtion talousarvioon on lisätty 6 miljoonaa euroa varhaiskasvatuksen täydennyskoulutusmallin valtionavustuksiin. Tällä ilmeisesti tarkoitetaan kunnan suurimman kaupungin kanssa tehtävää varhaiskasvatuksen tehtäviin kelpoistavan koulutuksen kehittämistä. Toistaiseksi vaikuttaa kuitenkin siltä, että toimet eivät ole riittäviä, jotta kunnilla olisi mahdollisuus saavuttaa toivottu henkilöstörakenne vuoteen 2030 mennessä. Myös päiväkodinjohtajan kelpoisuuteen liittyvä hallituksen tavoitteen toteutuminen vaikuttaa epätodennäköiseltä.

On todennäköistä, että varhaiskasvatuksen järjestämiskustannukset jatkavat edelleen kasvua, tosin maltillisemmin ja kunnan rahoitusosuus peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistuvien toimien myötä edelleen kasvaa.

Varhaiskasvatuksen osalta valtion talousarvioesitys ei tuo varsinaisesti mitään uutta. Huomioitava on, että varhaiskasvatuksen järjestämiskustannusten osuus on lähes 20 % kunnan toimintamenoista. Se miten varhaiskasvatus järjestetään ja millaisia vaatimuksia järjestämisen osalta säädetään, on merkitystä koko julkiseen talouteen.

Esi- ja perusopetus

Perusopetuksessa on jo nähtävissä alhaisen syntyvyyden vaikutukset oppilasmääriin. Tänä lukuvuonna peruskoulunsa aloittanut ikäluokka on perusopetuksen keväällä päättäneiden ikäluokkaa huomattavasti pienempi ja tämä trendi jatkuu seuraavat vuodet. Perusopetuksen kustannuskehityksen tarkasteltaessa on nähtävissä, että oppilaiden määrän väheneminen ei tarkoita sitä, että opetuksen järjestämisen kustannukset laskisivat samassa tahdissa. On tärkeää, että laadusta ja saavutettavuudesta pysytään huolehtimaan kaikissa olosuhteissa eikä perusrahoitusta heikennetä. Kuntien käyttökuluista n. 30 % on esi- ja perusopetuksen järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia.

Hallituksen esitys valtion vuoden 2026 talousarvioksi ei kohdenna erityisiä kehittämistoimia esiopetukselle. Oppimisen tuen uudistus vaikuttaa myös esiopetuksen järjestämiseen. Esiopetuksen osalta tuen uudistuksen taloudelliset vaikutukset arvioitiin minimaalisiksi. Uudistuksen arvioitiin

aiheuttavan laskennallisesti 1,3 miljoonan euron vuotuisen kustannusvaikutuksen, joka ohjautuu kunnille osana peruspalveluiden valtionosuuksia. Kuntaliitto katsoo, että rahoitus ei ole riittävä. Lisäksi Kuntaliitto kiinnittää huomiota, että hallitus on antanut esityksen perusopetuslain muuttamisesta (HE 103/2025). Lakiesityksessä ehdotetaan esiopetukseen uutta ryhmäkokosääntelyä (perusopetuslaki 20 g §). Kuntaliitto ei pidä muutoksia teknisinä, vaan opetuksen järjestäjille kustannuksia aiheuttavana uutena ryhmäkokosääntöksenä.

Hallitusohjelman mukaisesti perusopetukseen on kohdistettu useita tehtävämuutoksia, joilla on ollut taloudellisia vaikutuksia. Merkittävimmät muutokset toimeenpannaan tämän lukuvuoden (2025–2026) alusta alkaen. Merkittävin muutos koskee uudistettua oppimisen ja koulunkäynnin tuen järjestelmää. Lisäksi vuosiluokille 1–6 on lisätty yhteensä kolme vuosiviikkotuntia äidinkielen ja kirjallisuuteen sekä matematiikkaan. Hallituksen esityksessä valtion vuoden 2026 talousarvioksi on huomioitu odotetulla tavalla kuntien velvoitteiden lisääntymisen taloudelliset vaikutukset. Tuen uudistus kasvattaa peruspalveluiden valtionosuutta n. 53 miljoonaa eurolla, kun otetaan huomioon tuen uudistukseen teennäisesti toteutettu norminpurku. Tuen uudistuksen yhteydessä tehtiin arvio hallinnollisen työn vähentymisestä luovuttaessa kolmiportaisen tuen järjestelmästä. Tosiasiallisesti tähän lukuvuoteen kohdentuu paljon uutta hallinnollista lakisääteistä tehtävää tuen toimeenpanemiseksi. Kolmen vuosiviikkotunnin lisäys kasvattaa n. 12 miljoonalla eurolla yleiskatteellista valtionosuusrahoitusta. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että uusiin tehtäviin on lähtökohtaisesti varattu rahoitusta. Tilanteesta on kuitenkin ristiriitaiset tunnelmat sen suhteen, onko valtion toimesta kohdennettu perusopetukseen vahvistamiseen taloudellisia panostuksia luvulla tavalla. Kevään kehysriihessä päätetty 75 miljoonan euron leikkaus peruspalveluiden valtionosuuteen on isku myös perusopetukselle. Tunnelma on senkaltainen, että uusia velvoitteita annettiin kunnille, mutta ei niihin luvattua rahoitusta. Leikkaukset kohdentuvat siihen osuuteen valtion rahoitusta, jota pitäisi perusopetuksen uudistamiseksi ohjata. Kuntaliitto kantaa huolta siitä, että rahoitusleikkaukset heikentävät mahdollisuuksia panostaa opetuksen laatuun.

Vuoden 2026 talousarvioesityksessä ehdotetaan varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen tasa-arvorahoitukseen kohdennettavan 25,2 miljoonaa euroa. Valtionavusteista rahoitusta on ensimmäistä kertaa jaettu kunnille ja muille opetuksen järjestäjille useammaksi vuodeksi kerrallaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mahdollistamalla tavalla. Vuonna 2024 rahoituksen jaon osalta todettiin, että valtionavustus myönnetään vuosittain kolmessa samansuuruisessa erässä. Lisäksi todettiin, että vuoden 2025 ja 2026 avustukset voidaan maksaa, mikäli eduskunta myöntää tarkoitukseen määrärahat. Valtion talousarvioesityksessä määrärahan taso on vaihdellut, joka on saattanut herättää huolta rahoituksen kehyksestä. Pidämme tärkeänä, että määrärahat turvataan koko avustuskauden ajaksi, sillä kunnat ovat suunnitelleet toimintojaan ja henkilöstötarpeitaan avustuspäätöksen mukaisesti.

Talousarvioesitys sisältää useita toimia, joilla on vaikutuksia maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetuksen järjestämiseen. Eduskunnan

käsiteltävänä on budjettilakiesitys, jonka mukaan kunnilla olisi 1.8.2026 alkaen mahdollisuus tarjota perusopetuksessa järjestettävää valmistavan opetuksen lisäopetusta niille oppilaille, jotka ovat aiemmin osallistuneet perusopetukseen valmistavaan opetukseen. Talousarvioesityksessä vuodelle 2026 esitetään n. 20,3 miljoonan euron vuotuista määrärahaa. Valmistavan opetuksen lisäopetuksen rahoitus ohjautuu kunnille ja muille opetuksen järjestäjille opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaisesti ns. lisärahoituksena. Kunnat ovat pääosin suhtautuneet myönteisesti valmistavan opetuksen lisäopetuksen järjestämismahdollisuuteen ja pitäneet lisärahoitusta tarpeellisena. Kuntaliitto ovat huolissaan rahoituksen ennakoitavuudesta, joka on yksi ratkaiseva tekijä taloudellisten edellytysten arvioimiseksi. Talousarvioesitys sisältää myös 8 miljoonan euron määrärahan, jolla on tarkoitus selkeyttää S2- ja R2-opetukseen ohjautumisen käytänteitä sekä päivittää opetussuunnitelman perusteita. Kuntaliiton mukaan S2- ja R2-opetuksen kehittämistoimia saattaa vaikeuttaa se, ettei lainsäädännön lähtökohtia muuteta. Toimenpiteiden rajaaminen perusopetusta koskeviksi haastaa myös koulutusjatkumon kehittämistä. Opetussuunnitelman perusteiden päivitystyössä tämä tulisi huomioida.

Vuoden 2026 talousarvioesitys sisältää perusopetuslain aamu- ja iltapäivätoimintaan kohdentuvan 7 miljoonan euron valtionosuuden rahoitusleikkauksen. Leikkaus ehdotetaan kompensoitavaksi siten, että kunnat saisivat korottaa toiminnasta perittäviä enimmäismaksuja 23 %:lla 1.1.2026 alkaen. Kuntaliitto toteaa, että valtion säästötoimen toteuttaminen tällä aikataululla ei huomioi lainkaan kuntien aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen liittyviä käytänteitä. Kuntien toimintaa sitoo luottamuksensuoja eikä tämä mahdollista korottaa toiminnasta perittäviä asiakasmaksuja kesken toimintakauden. Valtionosuuden leikkausta tulisi liudentaa valtion vuoden 2026 talousarviossa. Tämä voidaan toteuttaa lykkäämällä toiminnasta perittävien maksukattojen korotusta koskevan perusopetuslain muutoksen voimaantuloa ensi vuoden alun sijaan 1.8.2026 alkaen. Näin kunnat ehtisivät käsitellä ja päättää uusista maksuperusteista sekä tiedottaa maksuihin liittyvästä muutoksesta perheille. Kuntaliitto on huolissaan sopeutustoimen laajemmista yhteiskunnallisista vaikutuksista. Kyseessä on perheiden arvostama palvelu, jota lähes kaikki kunnat tarjoavat. Kohdejoukkoon kuuluvat 1. ja 2. vuosiluokan oppilaat sekä muiden vuosiluokkien oppilaskohtaista tukea saavat oppilaat.

Lukiokoulutus

Hallituksen esitys valtion vuoden 2026 talousarvioksi on odotustenmukainen – sekä hyvässä että pahassa. Koska lukiokoulutuksen rahoitus vuonna 2026 perustuu vuoden 2023 toteutuneisiin ja kasvaneisiin kustannuksiin, rahoitus kasvaa. Kasvu selittyy pääosin lukiokoulutuksen järjestäjien panostuksella omaan lukiokoulutukseensa, kustannustason nousulla, lisääntyneillä velvoitteilla ja opiskelijamäärän muutoksella. Hallituksen esityksessä lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmässä olevat laskennalliset kustannukset vuonna 2026 ovat noin 968 milj. euroa. Tämä luku ei kuitenkaan sisällä kaikkia lukiokoulutuksen kustannuksia. Todellisuudessa lukiokoulutuksen kustannukset vuonna 2026 nousevat todennäköisesti jo lähelle 1100 miljoonan euron rajaa.

Valtio kohdistaa lukiokoulutukseen joka vuosi yli sadan miljoonan euron (996,13 €/opiskelija) rahoitusleikkauksen, jota Kuntaliitto pitää kestävämmänä. Esitys ei sisällä muutosta valtion rahoitusleikkaukseen ja siten lukio-koulutuksen todelliseen rahoitusasemaan. Leikkauksen jatkuminen hallituksen esityksessä valtion vuoden 2026 talousarvioksi vaarantaa lukiokoulutuksen laadun ja saavutettavuuden ja asettaa sekä opiskelijat että lukiokoulutuksen järjestäjät eriarvoiseen asemaan. Rahoitusleikkaus on omiaan mitättöimään esityksessä olevat lukiokoulutuksen toiminnalliset tavoitteet laadukkaan, monipuolisen ja saavutettavan lukiokoulutuksen turvaamiseksi maan eri osissa ja molemmilla kansalliskielillä.

Valtion lukiokoulutukseen kohdistaman rahoitusleikkauksen vuoksi kunnat ovat joutuneet eriarvoiseen asemaan. Kun kuntien ja valtion rahoitusosuuksista koostuva yksikköhintarahoitus on leikkauksen vuoksi riittämätön, ei lukiokoulutuksen rahoitusperiaate toteudu. Lukiokoulutuksen järjestäjät joutuvat koulutuksen laadusta huolehtiessaan lisäämään omaa rahoitustaan yli yksikköhintarahoituksen. Tällöin lukiokoulusta järjestävät kunnat rahoittavat lukiokoulutusta asukasta kohti tarkasteltuna muita enemmän, vaikka kaikkien kuntien tulisi rahoittaa lukiokoulutusta rahoitusperiaatteen mukaisesti asukasperusteisen rahoitusosuuden mukaan.

Kuntaliitto korostaa, että valtion tulee palauttaa lukiokoulutuksen rahoitus vastaamaan yhteiskunnan lukiokoulutukselle asettamia velvoitteita poistamalla opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun lakiin lisätty rahoitusleikkaus.

Kuntaliitto kiinnittää huomiota siihen, että rahoituksen kustannuspohjaan on edellä mainitun lisäksi tehty muitakin lisäleikkauksia. Ensinnäkin kustannuspohjaan on tehty yhden miljoonan euron vähennys, joka liittyy lukion vuosisuunnitelman laatimisvelvoitteesta luopumiseen sekä kodin ja oppilaitosyhteistyön keventämiseen. Rahoitusleikkaus ei kuitenkaan tosiasiallisesti poista muutoksen aiheuttamaa työtä, jolloin kustannuspohjan leikkaaminen heikentää entisestään koulutuksen järjestäjien rahoitusasemaa.

Kuntaliitto muistuttaa lisäksi eduskuntaa siitä, että hallituksen esitys valtion vuoden 2026 talousarvioksi poikkeaa eduskunnan syksyllä 2020 hyväksymästä oppivelvollisuuden laajentamisen lakikokonaisuudesta. Eduskunta hyväksyi tuolloin esityksen, jonka mukaan oppivelvollisuusudistuksesta johtuva rahoitus lukiokoulutuksen valtionosuusrahoituksen momentille 29.20.35 (Valtionosuus ja -avustus lukiokoulutuksen käyttökustannuksiin) vuodesta 2024 lähtien on 62,7 miljoonaa euroa. Nyt esitys sisältää 1,46 miljoonan euron leikkauksen lukiokoulutuksen rahoitukseen, sillä taso olisi vain 61,24 miljoonaa euroa. Kuntaliitto ei pidä sopivana, että muutenkin niukasta rahoituksesta leikataan osa pois. Eduskunnan tulee korjata rahoitus tältä osin vastaamaan oppivelvollisuuslain hyväksymisen yhteydessä esitettyä tasoa.

Hallituksen esitys valtion vuoden 2026 talousarvioksi sisältää kahden miljoonan euron (960 000 euroa valtion rahoitusosuutta) vähennyksen, joka liittyy hallituksen aikomukseen poistaa kolmansien maiden kansalaiset

valtionosuuteen oikeuttavien lukio-opiskelijoiden joukosta. Hallituksella on tarkoitus antaa tätä koskeva esityksensä eduskunnalle lokakuun aikana. Kuntaliitto huomauttaa, että vaikka leikkaus on valtiontaloudessa pieni, se kohdistuu hyvin eri tavoin eri koulutuksen järjestäjiin. Kuntaliitto pitääkin tärkeänä, että hallitus ryhtyy mahdollisen muutoksen vaikutusten takia toimiin lukiokoulutuksen saavutettavuuden turvaamiseksi.

Tässä vaiheessa tarvittavia toimenpiteitä on kolme. Ensinnäkin on hyödynnettävä harkitusti lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmässä jo olevaa yksikköhinnan harkinnanvaraista korotusta. Toiseksi on poistettava rahoituslaissa olevan lukiokoulutuksen keskimääräisen yksikköhinnan leikkaus. Ja kolmanneksi on käynnistettävä vakava valmistelu lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän uudistamiseksi, jotta koulutuksen järjestäjät pystyvät ikäluokkien edelleen pienentyessä jatkossakin huolehtimaan koulutuksen laadusta ja saavutettavuudesta, sillä vuoden 2026 alusta voimaan tuleva rahoituslain muutos jäi tarpeisiin nähden riittämättömäksi.

Lopuksi Kuntaliitto huomauttaa, että hallitus esittää lukiokoulutuksen erityisen koulutustehtävän lisärahoitukseksi 1,51 prosenttia lukiokoulutuksen kokonaiskustannuksista. Voimassa olevan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain mukaan osuuden tulisi kuitenkin olla 1,47 prosenttia vuonna 2026.

Ammatillinen koulutus

Positiivista on, että ammatilliseen koulutukseen ei hallituksen vuoden 2026 talousarvioesityksessä sisälly merkittäviä rahoitusleikkauksia.

Kuntaliitto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että valtion talousarviossa olevaa ammatillisen koulutuksen määrärahaa leikattiin viime vuonna yli 100 milj.€:lla. Tämä leikkaus näkyy vähentyneen koulutustarjontana erityisesti jatkuvan oppimisen osalta. Heikentyneen työllisyystilanteen ja työelämän murroksen vuoksi nuorten vailla toisen asteen tutkintoa olevien ja muiden jatkuvan oppimisen piirissä olevien aikuisten mahdollisuuksia ensimmäisen tutkinnon suorittamiseen, osaamisen päivittämiseen, osaamistason nostoon ja ammatin vaihtamiseen ei tule enää heikentää. Ammatillisen koulutuksen rahoituksen osalta on syytä tiedostaa, että se sisältää myös tutkintoon ja tutkinnon osaan johtavan työvoimakoulutuksen, joka on erityisen tarpeellinen nykyisessä työllisyystilanteessa.

Vapaa sivistystyö

Valtion vuoden 2024 talousarvioon sisältyi merkittävät leikkaukset vapaaseen sivistystyöhön. Tällöin esimerkiksi kansalaisopistojen valtionosuusrahoitusta leikattiin 12,5 miljoonaa euroa. Myönteistä on, että hallituksen esitys valtion vuoden 2026 talousarvioksi ei sisällä vuoden 2024 leikkauksiin verrattavissa olevia muutoksia.

Vapaan sivistystyön rahoitus olisi kuitenkin hallituksen esityksen mukaan pienenemässä vuoteen 2025 verrattuna 4,1 miljoonalla eurolla kustannustason nousua kompensoivan indeksikorotuksen jälkeenkin.

Lakisääteinen yksikköhintojen kustannuspohjan tarkistus vähentäisi kansalaisopistojen, kansanopistojen ja kesäyliopistojen rahoitusta ja kasvattaisi opintokeskusten rahoitusta.

Valtionosuuteen oikeuttavien opetustuntien määrä pysyy esityksessä sekä kansalaisopistoissa, opintokeskuksissa että kesäyliopistoissa vuoden 2025 tasossa ja opiskelijaviikkojen määrä nousee kansanopistoissa. Yksikköhintojen esitetään nousevan kansalaisopistoissa ja opintokeskuksissa sekä laskevan kansanopistoissa ja kesäyliopistoissa.

Vuoden 2025 talousarvio sisältää miljoonan euron leikkauksen maahanmuuttokokonaisuuteen liittyvään kotoutumiskoulutukseen. Hallituksen esitys valtion vuoden 2026 talousarvioksi sisältää nyt 3,5 miljoonan euron leikkauksen kotoutumiskoulutukseen. Esityksessä on mukana myös uusi 584 000 euron toimintamenosäästö.

Kirjasto-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopalvelut

Liikuntatoimen määrärahat lisääntyivät hieman, mutta lisäystä selittää liikunnan koulutuskeskusten noussut valtionosuus. Keväällä hallitus linjasi budjettiriihessä liikuntapaikkarakentamiseen 2,4M€ säästöt, jotka toteutuvat vuoden 2026 budjetissa. Liikuntapaikkarakentamisen säästöt osuvat erityisesti kuntiin ja heikentävät niiden mahdollisuutta liikuntapaikkainvestointien ja -korjausten tekemiseen.

Nuorisotoimen osalta talousarviossa esitetty rahoitus pysyy lähes samalla tasolla kuin vuonna 2025. Hallitus on linjannut Harrastamisen Suomen- mallin avustuksen viiden miljoonan euron pysyvistä tasokorotuksesta. Tämä rahoitus edesauttaa kuntia Harrastamisen Suomen- mallin laajentamisessa ja tarjonnan lisäämisessä. Kuntaliitto kiinnittää huomiota, että koulupäivän yhteydessä järjestettävien toimintojen osalta painopisteet tulisi olla perusopetuksessa olevien oppilaiden koulupäivän yhteydessä järjestettävässä maksuttomissa nuorisolain mukaisissa harrastustoiminnoissa. Näkemyksemme mukaan harrastustoiminnan vakiinnuttaminen on ollut ensisijaisesti toiminnallista, eikä niinkään rahoituspohjan vakiinnuttamista. Kunnat joutuvat vuosittain hakemaan toiminnalle valtionavustusta, johon sisältyy omarahoitusosuus.

Taiteen ja kulttuurin määrärahataso säilyy valtion talousarviossa lähes tämänvuotisella tasolla, noin 538 miljoonassa eurossa. Suoria säästöjä esitetään mm. kulttuuritilojen investointiavustuksiin, jotka koskevat erityisesti kuntia. Tähän esitetään 1,6 milj. euron määrärahaleikkausta.

Keväällä 2025 hallitus linjasi toimintamenosäästöistä, joita kohdennetaan myös lakisääteisiin ja lailla säädettyihin tehtäviin kuten valtionavustukset yleisten kirjastojen toimintaan sekä valtionosuus- ja avustus taiteen perusopetuksen käyttökustannuksiin. Vaikka säästösummat nyt ovatkin pieniä, kertoo se huolestuttavalla tavalla siitä, että valtio on valmis etääntymään näidenkin rahoitusvastuustaan. Lisäksi toimintamenoja leikataan taiteen edistämisen momentilta. Elokuvatuotannon tukia ollaan leikkaamassa yli 5,5

milj. euroa. Vaikka tuki ei suoraan kohdennu kuntiin, on elokuvatuotannon tuella saatu tuotettua kotimaisia elokuvia eri puolilla Suomea. Kotimainen elokuvatuotanto on merkittävä aluetaloudellinen toimija ja työllistäjä. Lisäksi leikataan kulttuuriviennistä ja kansainvälistymisestä, kansallisilta järjestöiltä ja Taiteen edistämiskeskuksen jakamista avustuksista taiteenalojen edistämiseen sekä kulttuuri osallistumisen ja saavutettavuuden, kulttuurihyvinvoinnin ja kulttuurin moninaisuuden edistämiseen.

Positiivista on että taide- ja kulttuurilaitosten valtionosuusrahoitukseen ei esitetä leikkauksia ja myös näiden indeksikorotukset on huomioitu. Kuitenkin on muistettava, että viime vuonna tehdyt valtionosuusleikkaukset ovat pysyvä ja vaikuttavat toimintaan edelleen.

Kuntien ja hyvinvointialueiden välinen yhteistyö sisivistyspalveluissa

Kuntaliitto muistuttaa kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyön tärkeydestä opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla. Talousarvioesityksessä ei ole lainkaan opetus- ja kulttuuriministeriön osalta huomioitu yhteistyöhön liittyviä kokonaisuuksia, jota Kuntaliitto pitää valitettavana.

Yleistä valtion talousarvioesityksestä vuodelle 2026: valtion toimenpiteiden vaikutus heikentää kuntataloutta

Vaikka hyvinvointialueuudistuksesta on kulunut vain vähän aikaa, niin kuntien toimintaa ja lakisääteisten tehtävien rahoittamista muutetaan vuonna 2026 jälleen lukuisilla eri tarkoituksiperiä palvelevilla päätöksillä. Julkisen sektorin palvelulupausta laajennetaan lisäämällä kuntien tehtäviä, mutta yleiskatteelliseen valtionosuusrahoitukseen ohjataan useita leikkauksia indeksijarrun, normien keventämisen ja kotoutumiskorvausten tehostamisen nimissä. Vuonna 2026 kuntien valtionosuuksiin kohdistetaan suora 75 miljoonan euron valtionosuusleikkaus. Toisaalta kuntien taloutta vahvistettiin vuoden 2025 alussa sote-siirtolaskelman tarkentumiseen liittyvän 277 miljoonan euron valtionosuuslisäyksen muodossa. Maapohjan kiinteistöveron pakkokorotuksen kuntataloutta vahvistava vaikutus vuonna 2025 rajautui vain harvoin kuntiin.

Erityisen voimakkaasti kuntien toimintaan ja talousnäkyymiin vaikuttaa kuluvan vuoden alussa käynnistynyt TE-palvelu-uudistus. Työttömyyden rajun kasvun myötä työllisyysalueiden asiakasmäärät ja kuntien rahoittamat työttömyysturvamenot ovat lisääntyneet odotettua voimakkaammin.

Kuntaliiton arvion mukaan työttömyyden hoidon palvelut ja kuntien työttömyysturvaan liittyvä uusi rahoitusmalli siirtyivät kuntiin vuoden alussa noin 200 miljoonaa euroa alirahoitettuna. Lisäksi hallituksen muut säästöpäätökset, kuten asumistuen ja työttömyysetuuksien leikkaukset, ovat lisänneet kotitalouksien toimeentulotuen tarvetta. On todennäköistä, että kuntien ja valtion puoleksi rahoittamat perustoimeentulotuen kustannukset nousevat

kuluvana vuonna miljardiin euroon. Tämä tarkoittaisi kunnille 100–150 miljoonan euron kustannusten nousua vuonna 2027.

Käytännössä kuntien taloutta rasittavat vuosina 2025–2027 myös 231 miljoonan euron suuruiset sote-siirtolaskelman jälkikäteisperinnät valtiolle. Kun nämä kaikki kuntien talouteen keskeisesti vaikuttavat tekijät huomioidaan niin voi todeta, että **valtion toimet heikentävät kuntataloutta sekä vuonna 2026 että koko hallituskauden aikana**. Tämä on ristiriidassa sen suhteen, että Orpon hallituksen tavoitteena on ohjata kuntahallintoa lähelle tasapainoa. Kuntahallinnon rahoitusasemaksi vuonna 2026 ennustetaan -0,5 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen.

Julkisen talouden tila on vakava

Verotulot kasvavat kunnissa ja valtiolla parhaillaan erittäin vaimeasti, mutta menot lisääntyvät ripeästi uusien lakisääteisten tehtävien, heikon suhdanetilanteen ja julkisen sektorin kasvavien investointitarpeiden myötä. Valtiovarainministeriön talousennusteen mukaan valtion ja paikallishallinnon rahoitusali jäämä (nettoluotonotto) yltää lähivuosina 13 miljardiin euroon. Julkisen velan arvioidaan kasvavan kuluvana vuonna poikkeuksellisen runsaasti, yli 20 miljardilla eurolla.

Myös kuntien talousnäkymät vaikeutuvat parhaillaan nopeasti. Kuntien ja kuntayhtymien tilikauden tulos painuu jo kuluvana vuonna lähelle nollaa ja toiminnan ja investointien rahavirta heikkenee miljardiluokan alijäämään. Kuntatalouden tila pysyy vaikeana koko kehyskauden. Yksittäisten kuntien taloudellisia lähtökohtia vaikeuttavat tuntuvat valtion rahoitusleikkaukset, työttömyyden nousu, sote-uudistuksen tasauserät sekä hallitusohjelmaan kirjattujen kuntauudistusten yllä leijuva epävarmuus.

Lisäksi väestökehitys ja taloudellisen kasvun erilainen jakautuminen maan sisällä eriyttävät kuntia voimakkaasti. Kriisikuntamenettelyyn on joutumassa lähivuosina useita, asukasluvultaan pieniä kuntia. Valtiovarainministeriön mukaan vaikeassa taloudellisessa asemassa on myös 20 001–40 000 asukkaan kuntakokoryhmä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Susanna Huovinen
varatoimitusjohtaja

Sami Niemi
erityisasiantuntija